

ATATÜRK'ÜN BİLGELİĞİ VE EDEBİ YÖNÜ (2006, 10 Kasım Armağanı)

Prof. Dr. Süleyman BOZDEMİR
Çukurova Üniv. Fizik Bölümü

Tarihteki pek çok büyük devlet adamlarına ve liderlere baktığımızda onların başarılarında önemli rol oynamış bir bilge-edebiyatçı yanlarının bulunduğunu görürüz. Atatürk de bunlardan biridir.

Gazi Mustafa Kemal'i çağdaşı olan diğer ünlü Osmanlı subaylarından farklı kılan ve onu sonunda Atatürk yapan tek özellik, gerçekten salt onlardan daha başarılı bir komutan ve devlet adamı oluşumudur acaba? Yazar ve edebiyatçı Demirtaş Ceyhun "Edebiyatımı Geri İstiyorum" adlı deneme eserinde bunun böyle olmadığını usta bir yazar olarak ortaya koymaktadır.

Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki, Sakarya'daki, Dumlupınar'daki tarihe mal olmuş üstün komutanlık başarılarının yanısıra 19 Mayıs 1919'dan sonraki siyasal yaşamına ve gerçekleştirdiklerine bakılırsa, Atatürk'ün bilge kişiliğinin en az komutanlığı kadar, hatta daha da önemli olduğu açıkça görülür. Sivas ve Erzurum kongrelerinin ardından Ocak 1920'de zar zor toplanabilmiş ve iki ay sonra 16 Mart 1920'de İngilizlerce dağıtılmış Osmanlı Meclisi-Mebusan'ı otuz sekiz gün gibi kısa bir süre içinde kaçan milletvekilleri ile Ankara'da bu kez 'Büyük Millet Meclisi' gibi hiçbir özel anlamı bulunmayan, tanıyanı da olmayan bir adla yeniden açmasına, hele hele neredeyse tamamı şeriat ve hilafet yanlısı olan bu milletvekilleriyle savaşı kazanarak laik bir cumhuriyet kurmasına, sonra da başta *Türkçe ile eğitim* olmak üzere gerçekleştirdiği onca devrimlere bakıldığında Atatürk'ün bilge yönünün ne kadar üstün olduğunu yadsıyabilmek olanaksızdır.

Kısacası Mustafa Kemal'i, yaşıtı Osmanlı ünlü paşalarından ayıran temel özelliği, hiç kuşku yok ki, kendisini toplumumuzun yetiştirdiği gerçek anlamdaki birkaç aydından biri yapan bu bilge kimliği, kesinlikle onlarla kıyaslanmayacak kadar yüce bir düşünce adamı oluşudur.

Bilindiği gibi bütün tarih boyunca kişinin bilge ve edebi kimliği, yani insanlığın ideolojik evrimini sağlayan bilgi üretimi ve birikimi de, öncelikle şiirle, türküyle, oyunla, söylenceyle, masalla, öyküyle, mizahla, kısacası edebiyatla oluşturulmuştur. Eski yunan düşüncesini oluşturan, Sokrates'ler, Platon'lar, Aristoteles'ler hiç kuşku yok ki Homeros'un, Aisopos'un, Sophokles'in, Aristophanes'in, Pindaros'un şiirlerinin, oyunlarının, öykülerinin eserleridirler. Roma düşüncesinin temelinde Lucretius, Catullus, Vergilius, Horatius, Ovidius gibi büyük ozanlar yatmaktadır. Rönasans, Dante ile Boccaccio ile başlamıştır. Çağdaş Fransız düşüncesi Villon'ların, Ronsard'ların, Montaigne'lerin, Moliere'lerin, Corneille'lerin, Racine'lerin; çağdaş İngiliz düşüncesi de gene hiç kuşku yok ki Spencer'lerin, Bacon'ların John Lyly'lerin, Swift'lerin, Daniel Defoe'lerin, Shakespeare'lerin, Marlow'ların şiirleri, öyküleri, masalları, romanları, denemeleri, oyunları üzerene kurulmuştur.

Bu nedenle Mustafa Kemal de, kendini asker arkadaşlarından farklı kılan bu aydın bilge kişiliğini, daha ortaokul-lise sıralarındayken başlamış edebiyata olan ilgisinden, okumaya olan düşkünlüğünden kazansa gerek.

Nitekim kendisi de 10 Ocak 1922 günlü Vakit gazetesinde çıkan bir söyleşisinde “Merhum Ömer Naci, Bursa İdadisi’nden kovulmuş, bizim sınıfa gelmişti. Daha o zaman şairdi. Benden okuyacak kitap istedi. Bütün kitaplarımı gösterdim. Hiçbirini beğenmedi. Bir arkadaşımın kitaplarımdan hiçbirini beğenmemesi gücüme gitti. Şiir ve edebiyat diye bir şey olduğunu o zaman öğrenmiş oldum. İlgilenmeye başladım. Şiir bana cazip göründü fakat kitabet hocası diye yeni gelen bir zat, ‘Bu tarzı iştiğal seni askerlikten uzaklaştırır’ diyerek beni şiirle uğraşmaktan men etti. Şiir yazmak hakkında idadi hocasının koyduğu yasağı unutmuyordum fakat güzel söylemek ve yazmak hevesi bende hep sürdü” diyerek daha manastır askeri idadisinde öğrenciyken şiir ve edebiyatla ilgilendiğini, şiir yazmasa bile edebiyata olan ilgisinin daha sonraki yıllarda da sürdüğünü belirtmektedir.

Sınıf arkadaşı Asım Gündüz’ün anılarında yazdığına göre de, harbiyede “Namık Kemal’in şiirlerini bir defterde toplamış” ve bu şiirlerin birçoğunu ezberlemiştir. Harp Akademisi öğrenciliği yıllarında da “Dünkü vilayetlerimiz olan Bulgaristan’ın, Yunanistan’ın, Sırpın milli şairleri, ülkelerinin hürriyeti için, birlik ve beraberlikleri için şiir yazarken nerde bizim şairlerimiz?” diye hayıflanmış.

Salih Bozok’a Sofya’dan gönderdiği bir mektupta da bir Fransız şairinden şiirler çevirdiğini yazmaktadır. Yani, edebiyata olan ilgisi subaylığı sırasında da sürmüştür.

Agop Dilaçar da bir yazısında, “Fransızca’yı çok iyi biliyordu. Fransız romanlarını, şiirlerini Fransızca olarak asıllarından okumuş. Asker arkadaşlarından birinin dul hanımı Madam Corinne’e yazdığı mektuplarda bu romanlardan söz etmiştir. Türk edebiyatını, divan döneminden yeni akımlara dek iyi bilir, hele Tevfik Fikret’i çok severdi” demektedir.

Melda Özverim’in “Mustafa Kemal ve Corinne Lütfü” adlı kitabında verilen bilgilere göre de, “İstanbul’da bulunduğu sürece Corinne’nin salonunda cumartesi günleri düzenlenen müzik ve şiir toplantılarına düzenli olarak katılmış” ve şiir okumayı yaşamı boyunca sürdürmüştür.

Ruşen Eşref Üneydın da ‘odasındaki kitaplıkta’ bulunan kitaplara bakıp “Mustafa Kemal Paşa’nın savaşın durgun dakikalarının boşluklarını bile edebiyatla doldurduğu kanısına vardığını” yazmaktadır. Nitekim Turgut Özakman’ın “Şu Çılgın Türkler” kitabını okuyanlar da Atatürk’ün, Kurtuluş Savaşının hazırlıklarının sürdüğü o yoğun günlerde dahi vakit bularak kitaplar okuduğunu, özellikle Reşat Nuri’nin “Çalı Kuşu” romanından çok etkilendiğini ve İsmet Paşa’ya da okuması için verdiğini görecektir.

Atatürk’ün yaşamını kaleme alan farklı yazarların ortak hayranlıklarından biri, O’nun kitaplara olan dostluğudur. Çanakkale savaşının en şiddetli dönemlerinden birinde Mustafa Kemal’le görüşmek için cepheye giden gazeteci Ruşen Eşref Üneydın, Atatürk’ün odasını şöyle tarif eder: “Yazıhanesi üzerinde bir Çerkez kamasının yanı başında Balzac’ın Colonel Chabert’i, Manpassant’ın Boule de Suif’i, Lavendan’ın Servir’i duruyordu...” Atatürk Fransız yazarların eserlerinin çoğunu aslından okudu...

Anıtkabir Derneği’nin yaptığı saptamalara göre Atatürk’ün okuduğu bilinen kitap sayısı 3997 ‘dir. Bu kitapların 1741’i Çankaya Köşkü’nde, 2151’i Anıtkabir’de, 102’si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde, üçü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır. Dernek güzel bir çalışma yaparak, Atatürk’ün okuduğu kitaplarda altını çizdiği, yanına işaret koyduğu paragrafları ve Ata’nın kendi el yazısıyla düştüğü notları özenle birleştirerek “Atatürk’ün okuduğu kitaplar” başlığı altında 500 sayfalık 24 ciltlik bir seri halinde yayımladı.

Sami Özderdim'in özenle hazırladığı "Atatürk Devrimi Kronolojisi"ni okurken her insanın mutlaka başı dönüyor olmalıdır. Şam'dan Bingazi'ye, Çanakkale'den Afyonkarahisar'a savaşlarla, Kurtuluş Savaşıyla yoğrulmuş bir ömür... Saltanatın kaldırılmasından eğitimin birliğine, laiklikten harf devrimine kadar devrimlere adanmış bir yaşam boyunca en çok ne yaptı diye sorarsak, galiba kitap okudu demek gerekir.

Ne dersiniz; Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü böylesine büyük bir düşünür, eşsiz devlet adamı ve yüce bilge bir kişi yapan unsurların başında "O'nun okumaya olan düşkünlüğü ve sahip olduğu yüksek idealler gelmektedir" dersek bir gerçeği ifade etmiş olmuyor muyuz? Büyük adam olmanın öyle pek kolay olmadığını insan Atatürk'ü tanıdıkça daha iyi anlıyor.

Okuduğu kitapların sadece altını çizdiği bölümler bile 12 bin sayfa tutuyor. 24 yaşında eğitimini tamamladığında tüm ders kitaplarını toplayıp iki ciltlik kitap haline getirdiğini ve sonraki yıllarda yeri geldikçe onlardan yararlandığını görüyoruz. Okul bitti, ders bitti diyen öğrencilerden biri olmadı!...

Atatürk gibi bir dahi yetiştirmiş ulusumuzun bugün içine düşürüldüğü durum yürekler acısıdır. Ne yazık ki eldeki istatistikler halkın okumadığını gösterdiği gibi aydın geçinenlerin de yeterince okumadığını ortaya koymaktadır. Bilgisizlikleri konuşmalarından ve yazdıklarından olayları analiz edilişlerinden ortaya çıkmaktadır. Okumayan halk televole kültürü ile yetişmekte, böylece bilimden ve çağdaş gelişmelerden kopmaktadır. Belki istenilen de budur! Gerçeklerden koparılmış, yoksul bırakılmış bir halkı güdülemek ve dini telkinlerle istendiği gibi yönlendirmek daha kolay olmaktadır. Son yıllarda neden büyük adam çıkaramıyoruz diye soranlara "Okumayan bir toplumdan daha ne bekliyorsunuz" diye sormak gerekir.

İşin daha da acı yönü, böylesine okuma özürlü bir toplumda yetişen günümüz kuşağı gelecek için daha büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Çünkü onlar geleceğimizi teslim edeceğimiz emanetçilerimizdir. Onlara okuma alışkanlığı kazandırmak ve Atatürk'ü doğru bir biçimde öğretmek zorundayız. Aslında, hepimizin hâlâ Atatürk'ten öğreneceği o kadar çok şey var ki!...

Atatürk'ün büyük eseri *Söylev*'i okuyan herkes onun ne büyük usta bir yazar ve bilge bir edebiyatçı, eşsiz bir düşün adamı olduğunu takdir etmekten kendisini alamamaktadır. Atatürk'ün yolu, kitap dolu... Ne mutlu kitap okuyorum diyene! O'nun yolunda yürüyene...